

Sigurd Skirbekk:

Innvandringspolitikk og ideologi

(Foredrag på P2-Akademiet 10.06.04: DET STORE SKILLET.

Kan høres på http://www.nrk.no/programmer/radio/p2_akademiet/

Trykkes i NRK P2 akademiets skriftserie for 2004,

Trykt i forkortet utgave i Klassekampen 21. juni 2004)

Det store skillet

For et par år siden kom det ut ei bok i Australia med tittelen THE GREAT DIVIDE – *Det store skillet*. Boka, som var forfattet av sosiologen Katharine Betts, tok her opp en gjennomgående ulikhet mellom folk og elite i synet på den innvandringspolitikken som landet burde føre. I og for seg er det ikke så underlig at det vil finnes forskjellige meninger om et tema som innvandring; framfor alt kunne vi vente forskjeller mellom en etablert befolkning og talsmenn for innvandrere, når det gjelder synet på hvilken politikk som bør føres for innvilgninger og hvilke rettigheter innvandrerne bør ha. Men det skillet som Katharine Betts tar opp, er et annet og går på gjennomgående ideologiske forskjeller - i liberal eller restriktiv retning - når det gjelder synet hos eliter og hos folk flest. Med eliter mener hun da først og fremst folk med høyere utdanning og folk i media og i politiske lederverv, og det er slik jeg vil bruke ordet i det følgende.

Når jeg her skal snakke om *ideologiske* forskjeller i synet på innvandring i det norske samfunn, kan det være grunn til å innlede med å nevne Katharine Betts. De spenninger og motsetninger som vi finner i det norske samfunnet, finner vi også i andre vestlige samfunn, og da strekker vi Vesten helt til Australia.

Det finnes meningsmålinger fra de fleste vestlige land om befolkningens ønsker om flere eller færre innvandrere. Mønsteret i disse svarene er gjennomgående det samme: Det er flere som ønsker færre innvandrere enn som ønsker et større antall. En MMI-undersøkelse fra Norge i 1987, på et tidspunkt da innvandringen hadde fått et visst omfang, viste at over halvdel av de spurte ønsket færre innvandrere. Tilsvarende svar er funnet på meningsmålinger i Sverige og Danmark, i Tyskland og England, og også i USA. Når det

gjelder en innvandringsby som Oslo, svarte vel 45 pst av et representativt utvalg på slutten av 1990-tallet at de syntes det var for mange innvandrere i byen, bare 6 pst syntes det er for få. Likevel har alle større partier, i vårt land som i andre vestlige land, gått inn for en politikk som kan forutsies å ville øke andelen innvandrere. Det er denne type motsetninger, mellom folk og folkets representanter i demokratiske land, som Katharine Betts mener vi må forklare i en ideologisk sammenheng. Og selv om hennes bok var vakt til dels sterke reaksjoner, naturlig nok, så er påvisningen av forskjeller mellom folk og elite i synet på innvandringspolitikken, solid nok.

Innvandringspolitikk med varierende begrunnelser

I løpet av siste femti år har vestlige land opplevd en innvandring som i størrelse overgår tidligere perioder. Men det er ikke bare omfanget, i et historisk sett kort tidsrom, som gjør denne migrasjonen spesiell. Når folk tidligere har flyttet over landegrensene, var det stort sett til nærliggende land eller til land styrt av mennesker med noenlunde samme kulturbakgrunn som innvandrerne. At såpass mange i dag beveger seg over betydelige kulturgrensene, noen vil si over sivilisasjonsgrensene, det er nytt. Det samme kan sies om et sprang i modernitetsutvikling, som ikke bare er et spørsmål om moter og motorkjøretøyer, men gjelder tenkemåter for å begrunne politiske standpunkter. Noen av de ideologiene som brukes til å begrunne innvandringspolitikken, er også av nyere dato.

Men la det likevel være sagt: Det er ikke noe nytt i historien at en del mennesker ønsker å bosette seg i andre land enn der de er født. Det er heller ikke noe nytt at myndigheter i mottakende land bruker ideologier for å begrunne en bestemt immigrasjonspolitik. Slike ideologier kan vektlegge politiske forhold, økonomiske fordeler og ulemper eller de kan vektlegge kulturelle prinsipper.

Etter reformasjonen i vårt land ble teologiske argumenter tillagt stor vekt. Bare folk med en luthersk protestantisk tilknytning burde tillates opphold i landet. Men det kunne bli gjort praktiske unntak, for diplomater og for spesielt nyttige personer. Johan Caspar de Cicignon, som på 1600-tallet sto bak anlegget av flere av våre beste festninger i forsvaret mot svenskene, kunne ikke godt nektes adgang til riket, selv om han var katolikk.

I den liberale norske grunnloven fra 1814 ble det laget begrensninger mot folkegrupper som kunne oppfattes som religiøse fremmedelementer. Det kan her vises til den beryktede formuleringen om at jøder og jesuitter ikke hadde adgang til riket. Jødene fikk riktignok adgang på 1850-tallet. Jesuittene måtte vente i ytterligere hundre år før de fikk legal adgang. - Jeg husker fra mine egne gymnasdager på 1950-tallet at dette den gang var et hett tema. I det gymnassamfunnet der jeg deltok, var jeg nok i mindretall da jeg mente at også de mest vel skolerte talsmenn for den kristne hovedkirke burde få komme til orde her i landet.

Motargumentene den gang, med klare ideologiske undertoner, gikk ut på at Norge hadde en særegne nasjonal kultur. Våre demokratiske tradisjoner, vår individualistiske etikk og ikke minst våre menneskerettigheter, var alt sammen tilpasset denne kultur.: Nå, når vi nylig hadde kastet ut tyskerne, som ville styre oss med et førerskap som ikke var nasjonalt og ikke demokratisk forankret, ville det være uansvarlig å gi autoritet til pavens talsmenn, en annen ikke-nasjonal og ikke-demokratisk autoritet. Slik ble det argumentert.

Dette bør nevnes innledningsvis for å illustrere at det ikke er helt opplagt hvilke av de verdier vi vil forsvare, som er nasjonalt utviklet og hvilke som er tilført oss utenfra. Når det gjelder forholdet mellom katolisisme og menneskerettigheter, vil for eksempel en historiker kunne framholde at Norge har vært katolsk i flere år enn landet har vært protestantisk. Og hvis vi bare regner med de år da vi har hatt et nasjonalt statsstyre, tipper århundrenes tyngde enda mer i katolsk favør. FN-traktaten om menneskerettigheter fra 1948 er i denne sammenheng ganske ny.

Omskiftet etter krigen

Argumenter og ideologi før krigen hadde satt hensynet til *nasjonens beste* som et premiss for innvandringen. Etter krigen, etter FN-vedtaket om menneskerettigheter som et universelt etisk prinsipp, endret dette seg. Menneskerettighetene satte opp *individet* som eneste subjekt for etikken. Dette har ført til et omskifte i etiske begrunnelser på mange felt, ikke minst når det gjelder innvandring.

For å forstå dette omskiftet må vi gå tilbake til erfaringene med den andre verdenskrig. Denne krigen hadde ført med seg bombing og massedrap på sivilbefolkningen, fra alle de krigførende parter, i en skala som tidligere var ukjent. Under Nürnbergprosessen etter krigen måtte tyskerne stå til rette for en ideologisk begrunnet utryddelsespolitikk i konsentrasjonsleirene, som særlig hadde gått ut over jødene.

Den ideologiske begrunnelse for denne politikken hadde vært basert på en spesiell rasetenkning, kombinert med en spesiell nasjonalisme, der tyskerne ble definert som et arisk herrefolk. At krigserfaringene måtte føre til et oppgjør med den tyske nazismen, var nokså opplagt. Det var ikke like opplagt at dette oppgjøret skulle føre til en generell avstandtaken fra alle former for "nasjonalisme". Under krigen var det blant antinazistiske motstandfolk en vanlig oppfatning at de kjempet for en nasjonal uavhengighet og mot en overnasjonal imperialisme.

Det var for øvrig ikke bare erfaringene fra andre verdenskrigen som fikk de vestlige demokratier, med USA i spissen, til å ønske seg en universell etisk traktat som kunne sette grenser for despotenes behandling av sine undersåtter. På slutten av 1940-tallet kunne demokratiene også kjenne seg utfordret av samtidige regimer, som Stalins Russland og Maos Kina.

Det er i dette ideologiske klima at erklæringen om universelle menneskerettigheter ble politisk aktualisert, selv om den teologiske og filosofiske tenkning om menneskerettigheter er mye eldre. I 1948-erklæringen er det individets medfødte rettigheter mot statsmakten som ble proklamert. I erklæringens artikkel 1 og 2 sies det at alle mennesker er født frie og like i verdighet og rettigheter, uavhengig av forskjeller i rase, kjønn, språk, religion, politisk oppfatning eller nasjonalt og sosialt opphav og status. Den moralske mening med denne teksten er klar nok, å vaksinere menneskeheten mot flere totalitære utskielser. Men med de formuleringer som ble valgt, kunne det nå hevdes at alle mennesker hadde samme rettigheter, *uavhengig* av tilhørighet til en bestemt stat eller kultur. - Dette har blant annet fått følger for en etterfølgende forståelse av kultur.

Når det gjelder innvandringspolitikken, har erklæringen med det universelle sikte gjort det vanskeligere å ta opp igjen den kulturspesifikke argumentasjonen fra før krigen. Både juridisk og moralsk ble det vanskelig å hevde at noen livsformer passet bedre inn i et gitt samfunn enn andre. Det kunne fortsatt føres en politikk som begrenset potensielle innvandrere fra å få oppholdstillatelse. Men de aksepterte kriteriene for utvelgelse ble endret. Det kunne vises til at en asylsøker ikke var nøddestedt nok, eller på annen måte falt utenfor de kriterier som et land hadde satt opp for å innvilge asyl. Men det ble vanskeligere å hevde at en asylsøker var uønsket fordi vedkommende med stor sannsynlighet ikke ville passe inn i et lands kultur og institusjoner.

For å forstå mer av den motsetning som Katharine Betts omtalte som det store skillet mellom folk og elite, er det nødvendig å ha dette klart for seg. Den ensidige individ-orienterte rettighetstenkningen fra etterkrigstiden har, *avlegitimert* mange argumenter som det tidligere var akseptert av både styrende og styrte, men som nå først og fremst ble brukt av folkelige talsmenn. Moderne eliter har hatt større følsomhet for de begrensninger på gyldig argumentasjon som kan følge av de moderne tolkninger av menneskerettstenkning, og i større grad argumentert ut fra legalt vedtatte kjennetegn for innvilging eller avvisning. Folk flest tenker gjerne mer konkret: Noen innvandrere virker vennlige og arbeidsomme og signaliserer lojalitet. De kan bli akseptert. Andre kan virke som en byrde for lokalsamfunnet. De blir sjelden ønsket velkommen.

Ideologi og gyldige argumenter

De første åra etter at erklæringen om de universelle menneskerettigheter var blitt vedtatt, skjedde det ikke så store folkeflyttinger over kontinentene. Det er først fra 1970-tallet av at vi får en innvandring i større omfang, dels fra land med en fjernere kulturbakgrunn, dels fra land der kulturen ikke har vært gjennom en moderniseringsprosess. Ikke minst det siste har vanskeliggjort en reell integrasjon. Ofte er det i synet på denne type innvandrere at folk og elite har utvist meningsforskjell. Elitens syn har vært at menneskerettighetene krever at alle mennesker i utgangspunkt må gis de samme rettigheter som tidligere var forbeholdt innbyggere fra kulturelt nærstående land.

Vestens sterke satsing på demokrati, frihet og menneskerettigheter ble under den kalde krigens tid til fanesaker i en ideologisk konkurranse med det som ble kalt Østblokken. Argumentene i innvandringsdebatten kunne ikke tillates å gå på tvers av argumentene i den store striden. Mange vestlige land kom dessuten til å trenge til import av arbeidskraft, som følge av lave barnetall i egen befolkning, et forhold som i sin tur hadde flere forutsetninger i den samme individsenterte kulturen som menneskerettighetene er et uttrykk for.

Også på andre områder kan vi finne forskjeller mellom folk og elite, mellom flertall og de som er bærere av den dominerende ideologi. En del av motsetningene kan likevel forklares med at folk i velutdannede posisjoner har vært mer beskyttet mot konkurranse fra innvandrere enn hva ufaglærte arbeidere har vært på sine arbeidsplasser.

Ofte kan innvandrere debatten gi inntrykk av at det er talspersoner med elitebakgrunn som er mest liberale når det gjelder spørsmålet om hvem som skal aksepteres som legitime innvandrere. Men, det skal ikke underslås at også talspersoner for en lokalbefolkning kan aksjonere til fordel for en asylsøker som hadde tilpasset seg og som var godt likt. - Byråkratene, de som skulle påse at regelverket fungerte likt for alle asylsøkere i samme kategori, kunne vekselvis bli beskyldt for å være firkantete og hjerteløse og for å være naïve og ettergivende.

Folk som er bærere av en dominerende ideologi uttrykker seg ofte på måter som kan gi inntrykk av moralsk overlegenhet. Folkelige representanter kan da bli sett på som fordomsfulle og uten prinsipiell sans for menneskerettigheter og landets internasjonale forpliktelser. Denne ideologien er likevel etter hvert blitt utfordret fra flere hold. For eksempel kan ikke de store variasjonene mellom europeiske stater i innrømmelser av flyktningsstatus, forklares ensidig med henvisning til internasjonale forpliktelser. I år 2000 ble f.eks. 40 pst av asylsøkere til Danmark innvilget opphold, og 26 pst til Norge, mens Italia bare innvilget 7 pst og Irland bare 5 pst. Siden den gang har for øvrig Danmark strammet kraftig til, uten at dette har gått ute over landet internasjonale forpliktelser, ifølge innvandrermiljøet. Her spiller tydeligvis forskjeller i nasjonale ideologier en betydelig rolle.

Tidligere antatte sammenhenger mellom menneskerettigheter og liberale prinsipper for innvandringspolitikk har etter hvert kommet til å framstå som noe tvilsomme. Fra feministhold er det for eksempel blitt framholdt at en politikk preget av liberal toleranse for førmoderne kulturer, har medvirket til at det er blitt vanskeligere å ta i tak med til dels svært kvinnekriminerende holdninger i flere innvandrermiljøer, til tross for at disse står i motstrid til menneskerettighetene.

I faglitteraturen kan vi finne flere kritiske argumenter mot dominerende oppfatninger, basert blant annet på innsikt i demografiske og økologiske prosesser i verden. Det kan dokumenteres at vi står overfor flere typer av ubalanse mellom ressurser og folkemengde og mellom u-land og i-land.

Forskning kan også så tvil om troverdigheten ved flere sider av en integreringspolitikk som talspersoner for den dominerende ideologi bare har tatt for gitt. Det er for eksempel ikke opplagt at toleranse for kulturvariasjon alltid er det som fremmer integrasjonen best. Individets integrasjon i et nytt samfunn er aldri noen enkelt sak, og kan bli ytterligere vanskeliggjort når de nyankomne har bakgrunn i kulturer som motarbeider modernisering. Men for å si mer om dette kreves kunnskap, ut over det som alle kan lese seg til i avisene.

Massemediene er på mange måter blitt egne aktører i innvandrings-debatten, ofte med fokus på enkeltindivider som av moralske grunner burde ha fått en annen skjebne enn den myndighetene har gitt vedkommende, enten ved å ha avvist en som kunne vært akseptert, eller omvendt Det kan være godt stoff å lage reportasjer om voldelig kriminalitet, spesielt blant yngre menn med innvandrerbakgrunn. Men den folkelige bekymring over innvandringen er basert på noe mer enn frykt for enkeltstående individer med voldelige disposisjoner. I vanlige sosiale samtaler kan en høre mye bekymring for hva som vil skje med nasjonalstaten Norge, dersom innvandrere med en sterkt avvikende kultur skulle bli dominerende. Når denne type bekymringer ikke har kommet mer fram i massemediene, må dette ses i sammenheng med den frykten som mange kjenner for å få sine synsmåter stemplet som "nasjonalistiske", et

uttrykk som, ved siden av "rasistisk", har vært den mest brukte ideologiske metafor for å stemple mange typer av innvendinger som ugyldige eller umoralske.

Det kan nå være på sin plass å si litt mer om hva som karakteriserer *ideologier* og hvordan disse kan begrense argumenttilgangen i en offentlig debatt. Ordet "ideologi" betyr egentlig idé-lære, og ble for to hundre år siden brukt til å karakterisere politiske samfunnsoppfatninger. Seinere har ordet fått en mer presis betydning og brukes i dag om tenkemåter som kan gi ordnende, men forenkete bilder av samfunnets oppbygging. Forenklingene gir gjerne en emosjonell appell, egnet til å mobilisere folk med felles interesser til politisk innsats. Dette var kanskje ikke så ille, hvis det ikke var for at ideologiene litt for lett får oss til å se våre spesielle interesser som uttrykk for samfunnets felles interesser. Slik kan ideologiene bidra til realitetsfordreide samfunnsoppfatninger. Dersom grupper med forskjellige interesser alle kunne utvikle sine ideologier, og dersom demokratiet garanterte for at talspersoner for ulike ideologier kunne samtale i saklige dialoger, så ville kanskje ensidigheten ved en dominerende ideologi kunne bli korrigert. Men, ideologier er også tankesystemer med *selvimmunerende fortolkninger*: innvendinger vil bli forklart på måter som gjør det lett å avvise dem uten først å prøve holdbarheten av dem.

Formell demokratisk rett til dialog er derfor ikke tilstrekkelig til å avvæpne maktaspektet ved ideologiene. Dersom en folkelig opposisjon skal kunne svare elitenes ideologi, ville den trenge både teoretisk kunnskap om hva som kjennetegner ideologier, den måtte ha evne til å gjenkjenne en ideologisk manipulering i argumenter som framsettes i den gode saks tjeneste, og den måtte ha kjennskap til saksforhold som tildekkes av en dominerende ideologi.

Uansett demokratiske rettigheter er det lite sannsynlig at folk flest vil mestre dette, ikke uten at de kan støtte seg til alternative eliter.

Vi kan finne mer ut om hvordan en dominerende ideologi fungerer ved å studere hvordan folkelige talspersoner bare delvis når fram når de vil ta til orde for en mer restriktig innvandringspolitikk. Dersom de argumenterer ut fra hensynet til sitt lokalsamfunn, vil de lett bli stemplet som diskriminerende og fordomsfulle. Dersom de velger andre typer av kritikk, for eksempel at en del innvandrere har isolert seg, faller utenfor inntektsgivende arbeid eller blir kriminelle, da kan de bli kanskje bli hørt, men uten at de nødvendigvis oppnår noen radikal endring av politikken. De nevnte typer av innvendinger mot en passiv integreringspolitikk kan alle falle innenfor rammen av det som regnes som gyldige argumenter. Slike innvendinger kan besvares med krav om sterkere innsats etter retningslinjer som allerede er aksepterte: Mer språk- og yrkesopplæring, mer kamp mot diskriminering, mer vekt på en inkluderende likhet på tvers av kulturgrenser, i den grad kulturvariasjon oppfattes som grenser.

Men, problemene med en økende mengde mennesker som ønsker seg til det rike Vesten, uten å bli en del av det moderne Vesten, løses ikke innenfor disse problemstillingene. For å komme mer inn på de store utfordringene, vil det være nødvendig å overskride den ideologi som fikk sin form under den kalde krigen, og som bygger på forutsetninger om nok land til alle og prinsippet om at alle individer skal vurderes som frie og med samme rettigheter - uansett kulturell bakgrunn. Dette er en tenkemåte som på ideologisk grunnlag stenger for en mer inngående forståelse av kulturforskjeller og ulike lojalitetsmønstre.

Kultur, forstått som kollektiv virkelighetsfortolkning, blir et problematisk begrep i denne ideologien. En utbredt tenkemåte går ut på å tolke kultur som opplevelsestilbud, og da kan et variert kulturtilbud framstå som rikere enn en enhetlig kultur. Eller, kultur kan bli sett som symboler på identitet, og da blir svaret at vi må vise toleranse for ulike personlige valg. Men kultur kan også, ut fra den samme ideologien, bli sett som noe farlig, noe som setter folk i båser og gir grunnlag for forskjellsbehandling. Med en slik oppfatning av alternativ tenkning kan en dominerende ideologi bli nærmest immun mot argumenter på alternative premisser.

Ideologien lurur sine egne

En dominerende ideologi kan brukes av dens talsmenn til å nøytralisere opposisjon. Men ideologier er også tankesystemer med en egen dynamikk, som også kan gjøre dens talsmenn til ofre. Disse ser ikke alltid at det som fortoner seg som mest moralsk ut fra deres eget ideologiske ståsted, kan dekke over sammenhenger med alt annet enn moralske konsekvenser.

Mest dramatisk er dette kanskje når det gjelder oppfatningen om at verdensbefolkningen vil tilpasse seg klodens økologiske rammer bare vi legger menneskerettighetene til grunn og holder frivillighet som overordnet moralnorm, både når det gjelder konsumpsjonsmønsteret i de såkalt utviklede land og fødselsnivået i de såkalte utviklingsland. Menneskerettighetserklæringen fra 1948 har ikke en eneste artikkel om økologiske grenser.

Men også når det gjelder integreringspolitikken, kan mange av de prinsipper som er tilpasset den dominerende ideologi føre til resultater som vil stå i strid med ideologenes interesser. Forestillingen om at alle vil bli assimilert og bli som oss, har kanskje mindre troverdighet nå enn tidligere. Men oppfatningen om integrasjon gjennom toleranse for et flerkulturelt samfunn, den lever videre. Dette til tross for mye forskning som peker i andre retninger. Idealiseringen av flerkulturelle samfunn kan dekke over sammenhenger mellom felles kultur og lojalitet. Den finske statsviteren Tatu Vanhanen har gjort studier av sammenhenger mellom konfliktnivå og ulik grad av flerkulturalitet i 183 samfunn, og funnet sterke korrelasjoner. Samfunn der forskjellige befolkningsgrupper har lojalitet til ulike kulturtradisjoner, synes gjennomgående mer disponert for politiske konflikter enn samfunn med en mer enhetlig identitet

Identitet endres ikke like raskt som flyttemønstrene. Den hollandske integrasjonsforskeren Han Enzingen har for eksempel påvist at selv tredjegenasjons muslimsk innvandrerungdom i Rotterdam setter sin fremste lojalitet til Islam, deretter til besteforeldrenes land og så først til Holland.

Det er ikke bare diskriminering og utestengning som gjør at store innvandrergrupper ikke blir som de innfødte, eller tar opp i seg modernitetsidealene til en liberal elite. Flere talsmenn for en tradisjonell islamsk kultur kan advare mot vestlige moralliberalisme som dekadent og umoralsk. Mot anklagene om at familieformer i tradisjonsorienterte kulturer påfører kvinnene flere barn enn de ønsker, kan de svare at vestlige samlivsformer fører til at kvinnene her i gjennomsnitt får ett barn mindre enn deres preferanser skulle tilsi.

"Dekadent" kan i denne sammenheng bety livsudugelig. Og ut fra tilgjengelig demografiske statistikk, kan dette være et passende uttrykk for å beskrive en europeisk tilstand . FNs demografiske kontor har fastslått at Europas folketall vil utgjøre en stadig mindre del av verdensbefolkningen. Etter midlere prognoser er det anslått at Europas andel vil synke fra 21 pst i 1950 til 7 pst i 2050.

De amerikanske sivilisasjonsforskere Paul Kennedy og Samuel Huntington kan kritiseres for mye, men neppe for deres beregninger om en endret befolkningssammensetning som følge av at den vestlige befolkning vil bli mindre i løpet av dette århundret, samtidig som antallet mennesker i verden vil bli langt større. Dette vil kunne få flere følger, blant annet for oppslutningen om den liberale ideologi som vestlige eliter i dag omgir seg med.

Det vil si, noen forutbestemt historieutvikling står vi ikke overfor.

Vi har mulighet til å endre en kulturbestemt orientering, og vi har klart det før. Noen av oss som er gamle nok til å huske krigens første år, kan fortelle om en trykkende uro på den tid. Mange følte at de hadde dyrket en politisk kultur som nok gav frihet og rettigheter, men som likevel førte til tap på alle fronter mot en motstander med disiplin og overbevisning. Erfaringen med tysk overlegenhet i første del av krigen førte med seg en erkjennelse av at også demokratiske samfunn trengte moral og nasjonal oppofrelse for å klare seg. Samfunn basert på både nasjonal oppofrelse og frihet til kritikk kunne vise seg å være de mest overlegne.

Med slike erfaringer i minnet kan det synes underlig at dagens tilstander ikke vekker en tilsvarende sjølkritikk i de vestlige demokratier. Uvilligheten til å diskutere det relative ved Vestens oppfatning om å representere det kulturelle svar på modernitetens utfordring, kan forteller noe om en dominerende ideologi som ikke helt er på høyde med de utfordringer vi står overfor. Vesten kan være overlegen når det gjelder økonomisk produksjon og en del politiske ordninger, men overlegenhet på disse feltene har ikke ført til at vi også mestrer utfordringer med reproduksjon, med fødselstall og sosialisering. Likevel har vi vanskelig for å ta inn over oss at "Vesten" på disse feltene kan ha noe å lære av "Resten".

Noter

Katharine Betts (1999): *The Great Divide: immigration politics in Australia*. Duff & Snellgrove, Sydney

En av de første representative undersøkelser av spørsmålet om Norge tok imot for mange innvandrere, ble foretatt av MMI og offentliggjort i *Dagbladet* 18. April 1987. Den viste at 51 pst mente vi burde ta imot færre flyktninger, en fjerdedel mente vi kunne holde oss til det antallet vi den gang hadde, mens bare 8 pst ville ta imot flere. En tilsvarende TEMO-undersøkelse i Sverige, offentliggjort 18. mars 1991, viste at 54 pst av svenskene mente det kom for mange innvandrere til Sverige. En Gallupundersøkelse i Danmark på samme tid, offentliggjort i *Berlingske Tidende* 12. August 1990, viste at 59 pst ville begrense flyktningenes adgang til landet. Det tyske magasinet *Focus* kunne i nr. 6 1994 vise til opinionsundersøkelser fra Tyskland, Frankrike og England der henholdsvis 55, 52 og 50 pst mente at de respektive landene tok inn for mange innvandrere.

Det anerkjente tidsskriftet *International Migration Review* vol 32; 2 bragte i sommernummeret 1999 en mer fullstendig oversikt over forskjellige opinionsmålinger fra senere år i Australia, Canada, England, Frankrike, Japan, Tyskland og USA. Hovedkonklusjonen på disse målingene er at befolkningen gjennomgående ønsker færre innvandrere. Ikke i noe land var det flertall i befolkningen for flere innvandrere.

Meningsmålingsinstituttet *Feedback AS*, sto på slutten av 1990-tallet bak en representativ undersøkelse av 503 voksne beboere i Oslo. På spørsmål om det var for mange, passe eller for få innvandrere i Oslo, kom svarene til å fordele seg slik: Alt for mange: 23,6%, litt for mange: 21,8%, passe mange: 43,1%, litt for få: 4,9%, alt for få: 1,1%, vet ikke: 5,4%

Knut Kjeldstadli, red (2003) *Norsk innvandringshistorie*. Bd. I-IV Pax

Arnes Bergsgård (1946): *Nasjonaliteten i europeisk historie*, Aschehoug.

Håkon Lorentzen (2004): *Fellesskapets fundament. Sivilsamfunnet og individualismen*. Pax

Søren Krarup (2000): *Dansen om menneskerettighetene*. Dansk Gyldendal. Kai Sørlander (2000): *Om menneskerettigheter*. Rosinante, København. Peter Neerup Buhl (2001): *Menneskerettigheter i konflikt*. Kontrast, København. Jesper Jacobsen (2002): *Vi er for mange - befolkningskontroll eller kaos*. Prudentia, København.

Cohen, Joel E. (1995): *How many people can the earth support?* Norton, NY.

Torkild Hovde Lyngstad og Turid Noack: "Norske fruktbarhetsidealer 1977- 1999.: Idealene består" *Samfunnsspeilet* 3/2000.

Inger-Lise Lien (1997): *Ordet som stempler djevlene*. Aventura

"Does Race Exist?" hovedartikkel i desembernummeret 2003 av tidsskriftet *Scientific American*.

Sigurd Skirbekk (1999). *Ideologi, myte og tro ved slutten av et århundre*. Tano/Aschehoug.

Ottar Brox, Tore Lindbekk, Sigurd Skirbekk (2003): *Gode formål - gale følger? kristisk lys på norsk innvandringspolitikk*. Cappelen.

Hege Storhaug (2003): *Feminin integrering*. Kolofon.

Tatu Vanhanen(1/1999):"Domestic Ethnic Conflicts .." *Journal of Peace Research* , Oslo

Kennedy, Paul (1993): *Foran det 21. århundre (Preparing for the twenty-first century)*
Gyldendal, Oslo

Huntington, Samuel P. (1996): *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*.
Simon & Schuster, NY

Mahbubani, Kishore (1996): «The Danger of Decadence. What the Rest Can Teach the West,» pp 36-45 i Samuel Huntington, et al: *The Clash of Civilizations. The Debate*. The Council on Foreign Relations, NY.